

О.А. Сметанюк, О.П. Сочівець

ЕТИМОЛОГІЯ КАТЕГОРІЇ «ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ»*

У статті досліджено основи формування й оцінки ефективності управління підприємством у сучасних умовах господарювання, а також визначено особливості категорій «ефективність» та «ефективність управління», виділено основні концепції визначення ефективності управління.

Ключові слова: ефективність, управління, ефективність управління, механізм управління.

Табл. 1. Літ. 10.

Е.А. Сметанюк, О.П. Сочивец

ЭТИМОЛОГИЯ КАТЕГОРИИ «ЭФФЕКТИВНОСТЬ УПРАВЛЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИЕЙ»

В статье исследованы основы формулирования и оценки эффективности управления предприятием в современных рыночных условиях, а также определены особенности категорий «эффективность» и «эффективность управления», выделены основные концепции определения эффективности управления.

Ключевые слова: эффективность, управление, эффективность управления, механизм управления.

O.A. Smetanyuk, O.P. Sochivets

ETYMOLOGY OF THE CATEGORY "EFFICIENCY OF ORGANIZATION MANAGEMENT"

The article studies the basis for the formulation and estimation of the enterprise management efficiency under the current market conditions; it also determines the peculiarities of the categories "efficiency" and "management efficiency", key concepts in estimation of management efficiency are outlined.

Keywords: efficiency; management; management efficiency; mechanism of management.

Постановка проблеми. За сучасних умов розвитку глобалізаційних процесів і вдосконаленням ринкових відносин надзвичайно актуальними є питання застосування новітніх управлінських технологій, які дозволяють мобілізувати управлінський потенціал суб'єктів господарювання та досягати високого рівня конкурентоспроможності. Питання ефективності управління є невід'ємним аспектом управління підприємством, проте вони не мають однозначних рішень, а тому необхідність теоретичного обґрунтування категорії «ефективність управління» зумовлює актуальність даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні положення теорії ефективності та ефективності управління відображаються в наукових працях В. Антонова [1], Т. Безродної [2], М. Височіна [4], Н. Вінера [8], О. Вороніна [3], Г. Козаченка [5], А. Куценка [6], М. Макаренка [7], У. Мітчелла [8], Р. Нельсона [8], Г. Серебрякова [1], Г. Спенсера [9], В. Ткача [8], Е. Тоффлера

* статтю підготовлено на основі доповіді на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми економіки 2008» (12 грудня 2008 р., Національна академія управління, м. Київ).

[9], Л. Христенка [5], А. Червяченка [9], Н. Шишкіна [10], Й. Шумпетера [8] та ін.

Хоча активні наукові дослідження з проблем ефективності управління складних соціально-економічних систем широко розробляються сьогодні, проте дана проблематика є відносно молодим напрямком науки менеджменту. Особливої актуальності набувають завдання розробки та удосконалення інструментальних заходів ефективності управління підприємства, які забезпечують цілеспрямований рух підприємств у межах обраних пріоритетів розвитку та дозволяють суттєво знизити різноманітні втрати на підставі прийняття обґрунтованих адекватних рішень.

Метою дослідження є дослідити науково-теоретичні основи формування та визначення ефективності управління підприємством в умовах мінливого бізнес-середовища.

Основні результати дослідження. Організація в сучасному менеджменті розглядається як складна система, тобто сукупність елементів і зв'язків, що утворюють відповідну цілісність. Це насамперед система соціо- і техно-економічних компонентів з наявністю прямого та зворотнього зв'язків. Системний підхід до визначення організації як економічної категорії робить неможливим ефективне функціонування та розвиток організації. Важливою є взаємодія комплексу елементів як результат досягнення динамічної рівноваги. Саме результативна робота сукупності елементів організації залежить від ефективного управління організацією.

Термін «ефективність» (від лат. *efficientia*) розглядається як результативність певного процесу, дії. Ефективність є багатоаспектним поняттям [3–4; 10], яке вживається тільки щодо цілеспрямованої дії або процесу, а тому це дозволяє використовувати його як управлінську категорію.

Авторська позиція полягає в тому, що категорію «ефективність» необхідно розглядати з якісної та кількісної позицій. Сутність категорії, а саме логічний, теоретичний зміст відображає якісна сторона. Кількісна сторона, у свою чергу, відображає економію часу при досягненні цілей суспільного виробництва в ході процесу відтворення і на окремих його фазах у масштабах всієї економіки держави, окремих її галузей та суб'єктів господарювання. Це можна пояснити тим, що на всіх етапах розвитку суспільство повинно дотримуватись умови мінімізації витрат ресурсів.

Як економічна категорія ефективність є єдиною якісно-кількісною характеристикою результативності господарювання. Вона притаманна всьому процесу відтворення в цілому і всім його фазам зокрема (виробництву, розподілу, обміну і споживанню), характеризує діяльність будь-якої господарської ланки і господарських систем усіх рівнів (фірми чи підприємства, домогосподарства, галузі, регіону, економіки держави в цілому).

Незважаючи на поширеність використання даної категорії, на сучасному етапі науковці не дійшли згоди щодо єдиного її визначення [8; 9]. До того ж, категорія ефективності має досить неоднорідну внутрішню структуру, оскільки цілісність, багатомірність, динамічність і взаємопов'язаність різноманітних сторін господарської діяльності знаходять своє вираження за її допомогою.

Ефективність як загальносистемна категорія залежно від рівня управління проявляє себе по-різному. Це зумовлено, насамперед, тим, що означена категорія пов'язана із сутністю і змістом важливих економічних законів суспільства, відображає інтереси як всього суспільства, так і кожного індивідуума [9], а також охоплює всі сторони господарської діяльності.

Що стосується управління, то це складний і динамічний процес, керований і здійснюваний людьми для досягнення поставленої мети. Загалом управлінська діяльність передбачає виконання певних функцій, кожна з яких спрямована на вирішення специфічних і складних проблем, які постають перед підприємством у його діяльності [6].

Авторське визначення управління організацією полягає у розумінні під даною категорією процесу впливу на колектив підприємства та всі сторони його діяльності з метою отримання бажаних результатів, що супроводжується досягненням визначеної мети. Ефективний процес управління на підприємстві обумовлюють результати, які свідчать про досягнення всіх поставлених цілей.

Ефективність управління – це комплексна та багатогранна категорія. Тобто ефективність управління слід розглядати як комплексну характеристику управління, яка відображає ступінь досягнення цілей діяльності підприємства [5]. Складність і багатогранність ефективності управління пояснюються складністю самої категорії управління. Питання ефективності управління, з одного боку, є невід'ємним аспектом управління підприємством, з іншого – вони не мають однозначних рішень [4; 5; 7].

Ефективність як відносна характеристика результативності управління припускає можливість оцінки, аналізу та порівняння альтернатив, а саме: результатів, шляхів розвитку тощо. Необхідно зазначити, що поняття «управління ефективністю» та «ефективність управління» відрізняються своїм змістом.

Під поняттям «управління ефективністю» слід розуміти цілеспрямоване оперативне регулювання діяльності відповідно до напрямів управління ефективністю з метою забезпечення відповідності фактичного стану підприємства заданим параметрам. Поняття «ефективність управління» передбачає якісну оцінку діяльності підприємства чи процесу.

Ефективність управління організацією пропонується визначати як складну, соціо-економічну категорію, яка відображає ступінь реалізації поставлених цілей організації за умови оптимального використання наявних засобів і можливостей як керуючою підсистемою, так і керованою.

У результаті дослідження виявлено, що ефективність управління необхідно розглядати як систему, яка може досягти успіху за умови наявності відповідного механізму. М. Макаренко [7] виділяє такі основні елементи механізму ефективного управління розвитком підприємства: планування, координування, комунікація, стимулювання та контроль. Ці елементи є взаємопов'язаними. Учений також зазначає, що забезпечення відповідного механізму ефективного управління здійснюється за допомогою основних бізнес-сфер підприємства (маркетингу, збуту, розробки продукції, виробництва, якості, зберігання, сервісу, фінансів, кадрів підприємства тощо).

Вимоги до методів управління різних бізнес-сфер підприємства систематизовано залежно від обраної стратегії розвитку у табл. 1. Дотримання зазначених вимог забезпечить результативне управління організацією в цілому.

Таблиця 1. Вимоги до методів управління підприємством*

Групи методів управління	Основна стратегія розвитку підприємства		
	Економія на витратах	Диференціація	Висока якість
Управління формуваннями продукту	Стандартизований недорогий продукт	Диференційований продукт	Стандартизований якісний продукт
Управління ціноутворенням	Низька ціна або ціна на ринковому рівні	Висока ціна, пропорційна новим функціям, бренду, дизайну, сервісу, престижу	Висока ціна, пропорційна до рівня якості
Управління рекламними витратами	Реклама високою ціною і високої продуктивності	Реклама нових функцій, бренду, престижу	Реклама високої якості
Управління виробництвом	Масове виробництво	Індивідуальне виробництво	Серійне виробництво
Управління збутом	Збут з акцентом на економію коштів і часу клієнта	Збут з акцентом на нових функціях і престижу в умовах різноманіття	Збут з акцентом на високий якість в умовах комфорту
Управління персоналом	Найм динаміків і створення умов для високоякісної праці	Найм інтуїтівів і створення для них творчих умов роботи	Найм стаціонарів і створення для них умов для націоналізаторства у сфері якості
Управління витратами	Витрати на премії динамікам при загальній тенденції зменшення непродуктивних витрат	Витрати на премії новаторам при загальній тенденції зменшення непродуктивних витрат	Витрати на премії раціоналізаторам при загальній тенденції зменшення непродуктивних витрат
Управління прибутком	Культура високопродуктивної техніки і технології	Культура інноваційних технологій	Культура техніки і технології, які сприяють високій якості
Управління фінансами	Кредит (у т.ч. товарної)	Фінансування із власних коштів	Фінансування із власних коштів підприємства

* розроблено за даними [9] та доповнено авторами.

Аспекти аналізу та оцінки дуже важливі, оскільки ефективність управління не є абсолютною для підприємства, вона завжди оцінюється з точки зору як підприємства, так і суспільства, а також порівняно з іншими підприємствами. Якщо розглядати підходи до визначення ефективності управління, то існує п'ять основних концепцій, які попри існуючі недоліки є прийнятними та мають широке застосування, а саме:

- 1) системна концепція ефективності управління;
- 2) цільова концепція ефективності управління;
- 3) концепція ефективності управління на основі досягнення «балансу інтересів»;
- 4) функціональна концепція ефективності управління;
- 5) композиційна концепція ефективності управління.

Досить часто виникають проблеми з кількісною оцінкою ефективності управління, адже завжди існує проблема відсутності одного критерію оцінки

відповідних результатів. До того ж важко віднести відповідні результати на рахунок певного суб'єкта, необхідно завжди враховувати чинник часу, адже більшість управлінських заходів стають результативними через певний проміжок часу.

Висновки. Визначення та оцінювання ефективності управління організацією набуває особливо важливого значення, оскільки це дозволяє оцінити рівень ефективності системи управління, виявити наявні та потенційні можливості її розвитку, забезпечити необхідною інформацією для прийняття відповідних управлінських рішень як управлінців підприємства, так і зовнішніх користувачів.

1. Антонов В., Серебрякова Г. Общий менеджмент: Учеб. пособие. — М.: Центр маркетинговых исследований и менеджмента, 2006. — 112 с.

2. Безродна Т.М. Облікове забезпечення системи управління підприємством // Вісник ХНУ.— 2008.— №2. — С. 188—192.

3. Воронін О. Визначення показників економічної ефективності виробництва на основі модифікації ресурсного підходу // Економіка України.— 2007.— №10. — С. 29—37.

4. Высочина М.В. Разработка элементов модели оценки эффективности функционирования предприятия // Культура народов Причерноморья.— 2005.—№3. — С. 24—28.

5. Козаченко Г.В., Христенко Л.М. Організація інформаційного забезпечення оцінки ефективності управління підприємством // Экономика и управление.— 2006.— №2—3. — С. 86—94.

6. Куценко А.В. Механізм управління ефективністю діяльності системи як необхідність для досягнення її цілі // Економіка: проблеми теорії та практики. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. — Вип. 212. — Т. 1. — С. 147—154.

7. Макаренко М.В. Формування механізму управління ефективним функціонуванням підприємства // Актуальні проблеми економіки.— 2005.— №11. — С. 126—135.

8. Ткач В.С. Визначення факторів ефективності управлінської діяльності та використання управлінського потенціалу // Вісник ХНУ.— 2008.— №2. — С. 186—188.

9. Червяченко А.В. Теоретичні підходи до визначення ефективності соціально-економічної системи та її видова класифікація // Економіка розвитку.— 2006.— №1. — С. 46—48.

10. Шишкина Н. Методология оценки эффективности макроэкономики // Международный сельскохозяйственный журнал.— 2004.—№2. — С. 6—8.

Стаття надійшла до редакції 12.12.2008.